

Fod over Havfladen, og enhver Tanke om her at skabe et Sahara-Indhav maa derfor henvises til Fablernes Rige.

Timbuktu, den navnkundige Handelsplads for det vestlige Sudan, er nu kun en Skygge imod, hvad den var forud, og den har kun 20,000 Indbyggere, dels Arabere og dels Negre; den har tre Moskeer med smaa og uanselige Minareter, og Gaderne ere saa snævre, at to Ryttere netop kunne komme forbi hinanden. En lille Dagsrejse syd for Byen ligger Nigeren, som dér i Landet kaldes „Nilen.“ Dette sidste Ord betyder „flydende fersk Vand“, og da nu Indbyggerne have hørt Tale om Landet Ægypten, kan man fatte, hvorledes det er gaaet til, at man i sin Tid har troet, at Nilen var det samme som Nigeren, og at den ægyptiske Flod kom fra Vestsiden af Afrika.

Timbuktus Handel er ikke meget stor; som Mønt bruges især Guld, og desuden som Skillemønt Kavrier eller Snogepander, med hvilke sidste der drives megen Omsætning. En Frank har samme Værdi som 900 Kavrier, og for et Femfrankstykke fik Lenz udbetalt ikke mindre end 4500 af disse smaa Konkylter. De komme for Resten langt borte fra, i det de, som man véd, høre hjemme i det indiske Hav, hvor de især samles ved Malediverne (*Cypræa moneta*) og ved den østlige Kyst af Afrika (*Cypræa annulus*). Allerede de første portugisiske Søfarere paa den vestafrikanske Kyst fandt, at man dér brugte Kavrier som Mønt, saaledes den venezianske Patricier *Aloiso da Cadamosto*, Opdageren af de capoverdiske Øer og af Floderne Senegal og Gambia*). Kavrier bruges som Mønt over en stor Del af det mellemste Afrika. Paa Østkysten er Sansibar Havnepladsen derfor og paa Vestkysten Lagos, hvortil de komme med Handelsskibe fra Hamburg**). Tidligere dreves der stærk Handel med dem

*) *M. C. Sprengel*. Beiträge zur Völker- und Länderkunde. Leipzig. 1789. Xlter Bd. S. 111.

***) *John. E. Hertz*. Ueber Verwendung und Verbreitung der Kauriemuschel. Mittheil. der geographischen Gesellschaft in Hamburg. 1880-81. Heft I.

fra Kartum; men dette er nu næsten hørt op. At de hos os bruges paa Husarernes Ridetøj, skriver sig fra Tyskland; thi de sachsiske Husarers Heste havde allerede i Førstningen af vort Hundrebaar denne Prydelse.

En egentlig Sultan har Timbuktu ikke; men Byen styres af en Borgmester, der hører til den store Familie Rami, som i tidligere Tid er sendt hertil af Kejseren af Marokko. Borgmesteren modtog Lenz meget godt og hjalp ham paa enhver Maade. Den rejsende fik hver Dag Besøg, som udfyldte Tiden med lange Samtaler om Koranen; man er nemlig meget lærd i Timbuktu, og der findes i Byen endog Skoler og Bogsamlinger, hvilke sidste naturligvis kun udgjøres af Haandskrifter. Man plagede Lenz meget med at raadsørge ham som Læge; men da han frygtede for at blive taget for Giftblander, indskrænkede han sig til kun at bruge de uskyldigste Midler. De dannede Folk i Byen havde godt mærket, at Lenz ikke var nogen Muselmand; men de vare saa venlige ikke at lade ham føle det, og da han den 17de Juli rejste til Senegal, kom hele Flokke for at tage Afsked med ham. Fra Timbuktu drog Lenz i en Bue vester paa, og uden synderlige Uheld kom han den 2den November til *Medina*, Franskmandenes yderste Forpost i Senegambien.

Den lykkelige rejsende sluttede sit Foredrag i Berlin med Ønsket om, at han snart maatte finde Efterfølgere, der atter vilde undersøge de af ham gennemrejste Strækninger, for at disse efterhaanden kunne blive lukkede op for Kulturen. Og han tilføjede: „Arbejdet vil ikke blive let; da samme Vanskeligheder, som jeg mødte, ville ogsaa andre have at overvinde, fordi Islam, der med rivende Hast udbreder sig iblandt de hedenske Folk, ikke er en kulturvenlig Religion. De omvendte ere værre end vilde, de ere mistroiske og fjendtligsindede mod dem, der have en anden Tro, og derfor kan jeg ikke gjøre mig Haab om ved min Rejse at have udjævnet Marken og lettet Arbejdet for mine Efterfølgere.“

Det sidste store Fund i Ægypten,

Brev fra Kairo af 1ste Oktober til Redaktøren af „Geografisk Tidsskrift“, af **A. Irgens-Bergh**, Kaptajn.

Da jeg talte med Dem inden min Afrejse til Indien og Jorden rundt, var De saa venlig at bede mig sende Dem Meddelelser om et eller andet, som maatte forekomme mig at have Interesse for Tidsskriftets Læsere. De véd jo nok af egen Erfaring, at man paa en Rejse

ser „mangt og meget“; men ikke alt egner sig til en Fremstilling. Det sidste store Fund i Ægypten fortjener dog visselig at omtales og atter at omtales; thi det er af den allerstørste Betydning, og om det ogsaa er bleven skildret i Blade o. s. v., den Gang det var sket,

forekommer der mig at være Grund til atter at fremdrage det. Støttet herpaa, tillader jeg mig at sende Dem det efterfølgende:

Da jeg i Februar d. A. første Gang besøgte Ægypten, var jeg saa heldig at gjøre Bekjendtskab med vor Tids navnkundigste Ægyptologer, H. Brugsch-Pascha, hans Broder Emil Brugsch, Konservator ved Bulak-Museet, samt Professor Maspero, Museets Direktør. Disse Mænd vare mig til uendelig Nytte ved mine Forskninger saa vel i Nedre-Ægypten som især i Øvre-Ægyptens ældgamle Templer og Kongegrave. Ved min Tilbagekomst fra Nilrejsen viste de mig den Forekommenhed at lade mig se og at forklare mig det vigtige Fund, der i Sakharas Pyramider var bleven gjort af den nu afdøde Mariette-Pascha og Brugsch. Dette Fund bestod i to kongelige Mumier, der nu vare tagne ud af Kisterne for nærmere Undersøgelses Skyld, en Del Statuetter, nogle Papyrus-Ruller med historiske Oplysninger samt de to Kister. Hvad der ellers var blevet fundet i denne og den ligeledes undersøgte anden Pyramide, var atter blevet nedgravet, for at sikres mod Beduinernes Røverier og for at gjemmes til et gunstigere Tidspunkt. Hvad der her forevistes mig, var ikke tilgængeligt for Publikum, og jeg kunde i god Mag tage alt i Øjesyn. Det interessanteste i Fundet bestod deri, at man her havde for sig Ligene af to bestemt navngivne kongelige Personer og det i velbevaret Stand.

I August d. A. fandtes der i forskellige Blade en temmelig detailleret Beretning om et i Nærheden af Luxor gjort ulige større og interessantere Fund. Da jeg paa min nuværende Rejse maatte gaa over Ægypten, var det en Selvfølge, at jeg med største Iver maatte se til at blive kjendt med disse herlige Oldtids-Levninger. Som man véd, opdagede nogle Arabere i Klippeegnen paa det gamle Thebens Grund en Spalte, hvori de trængte ind; de kom til en omtrent fyrgetyve Fod dyb Skakt, lode sig hejse ned deri og naaede da ad tre Sidegange til et stort firkantet Kammer, hvori der fandtes en Mængde Kister, Kurve og andre Sager. De medtog strax en Del af de rørlige Ting og solgte dem til en Konsularagent i Luxor. Efter at de i nogen Tid vare blevne ved med denne Traffk, begyndte det at blive Ægyptologerne og især Bulak-Museets Embedsmænd paafaldende, at der i Handelen var kommet Sager, som vare forskellige fra, hvad maa hidtil havde fundet i de kjendte Kongegrave. Ved at arrestere en Fellah og at love ham Straffefrihed, lykkedes det den af Kediven til Luxor afsendte Konservator Emil Brugsch at erfare Sandheden og saaledes at redde de herlige Skatte for Ægypten og dets Museum. De bleve strax, rigtignok med megen Møje, bragte for

Dagens Lys og førte til Museet, hvor de, indtil der ved en Ombygning er skaffet ordentlig Plads til dem, ere blevne opstillede i foreløbige Lokaler.

Under mit Ophold denne Gang foreviste og forklarede man mig med største Forekommenhed hvert enkelt Stykke. Der er i det hele sex og tredive Kister, alle indeholdende Mumier i uskadt Stand; af disse ere de femten Lig af Ægyptens navnkundigste Konger, Dronninger og Fyrster. De fleste Kister ere i udmærket god Stand, Hoved og Hænder ere forgyldte, og Kisterne ere for Resten dækkede med skønne Hieroglyf-Indskrifter, saa fint lakerede, at de ligne Emaille; heldigvis er det kun lykkedes Fellaherne paa nogle enkelte at afrive de forgyldte Hænder og Ansigter, som de have solgt til Turister, og kun paa en eller to Kister have de haft Tid til at afskrælle Hieroglyf-Indskriften. Den mærkeligste og interessanteste Kiste er naturligvis Rhameses den andens; han levede ved Aar 1300 f. Kr. og er alle kjendt under Navnet „Sesostris“. Hans vældige Granitstøtter ere spredte over den vide Verden i Templer og Museer fra Nubiens Grænser til St. Petersburg; men her hviler han selv, den store Fyrste, ved Nilens Bredder, i sin simple, usmykkede, kun med sort Indskrift forsynede Kiste af umalet Træ; der behøvedes ingen ydre Flitter for at bevare hans Navn og Berømmelse i Aartusender. Ved Siden af denne Kiste staar en anden, ulige pragtfuldere, hvori hviler Amonhothep den tredje, Grækernes „Memnon“. De andre Fyrsters Navne fra omtr. 1700 f. Kr. anser jeg det for overflødig at opregne, dels da de ere af mindre Interesse for Lægmand, og dels da Ægyptologerne ville lære dem at kjende af et større illustreret Værk, som en Kommission under Forsæde af Maspero agter at udgive i Løbet af næste Aar. I de Kister, som ere blevne aabnede og som forevistes mig, fandtes der Ligkrandse og lange Guirlander af Olietræets Løv og af Blomster, især Lotus, og disse vare, mærkelig nok, saa friske i Farven, som om det kun var nogle Dage siden, at de vare blevne nedlagte; nu vil des værre rimeligvis Berøringen med den ydre Luft bringe dem til at falme.

Af Blomstergaver fandtes ogsaa en Del tilligemed Frugter f. Ex. Dumpalme-Nødder nedpakkede i store Kurve, der ere flettede af Bananblade. Af saadanne Kurve og af større og mindre Trækasser fandtes en hel Mængde, indeholdende højst interessante Sager. Først maa jeg nævne de 3700 Statuetter af for største Delen blaamalet, brændt Leer, og forestillende Ægyptens forskellige Guddomme, der vare blevne medgivne de afdøde som Offergaver paa deres Vandring. Disse vilde for de rovlystne Fellaher have været en uvurderlig Skat; thi jeg har set Statuetter af deres Størrelse sælges for

10—25 Frank Stykket, da jeg første Gang var i Luxor og Theben. Andre Kasser indeholdt en Mængde Stads-parykker for Konger og Dronninger, til at bære ved Fester og andre højtidelige Lejligheder. De ere meget morsomme at se, og de godtgjøre, at Paryk, Chignon, Tur og Haaruld langt fra alene er en Nutidens Opfindelse. De her forefundne Parykker ere meget store, tilvirkede af en Blanding af kulsort Uld og Menneskehaar, som er sammenholdt med et Net af Hestehaar og til yderligere Pynt er dækket med en Mængde smaa runde Skiver af en Linjes Tværmaal. Paa assyriske og ægyptiske Mindesmærker, især Basrelieffer, træffer man dem stadig afbildede, men man har aldrig før fundet en saadan Samling af dem i Virkeligheden. Der forevistes mig ogsaa nogle vældige Diademer og Tiarer af lakeret Træ, som ved Højtideligheder sættes paa Hovedet af Støtter, og nogle mindre til Brug for Konger og Dronninger ved Fester, ligesom nogle Prydelser af samme Æmne til at sætte foran paa Kongediademet og forestillende dels Ammons to Paafuglefljer, dels Osiris's to Strudsfljer.

Af gyldne Prydelser fandtes nogle; men de behøve ikke videre Omtale, da de ikke skjæle sig fra dem, der er fundne tidligere. Et meget interessant Stykke er et stort, med Hieroglyfer dækket Læderforhæng, der har hørt til den ovenomtalte Kong Amonhotheps Telt; men størst Betydning for hine Tiders Historie vil rimeligvis Læsningen af de ved samme Lejlighed forefundne fire lange Papyrus-Rullers Hieroglyfer have. Maspero er i disse Dage vendt tilbage fra Evropa; Rullerne skulle nu udsættes for Vanddampe for at oprulles, derefter udspændes og anbringes under Glasmontere og endelig læses. Ligesom man i Nutidens Verden har Plat-de-menager og Opsatser til Flasker med Spirituosa og Vine, saaledes havde allerede de gamle Ægyptere lignende Bordgjenstande. Der findes imellem de fundne Sager adskillige Broncestativer med syv Fødder og Aabninger, hvori der staar Amforer af samme Metal til Drikkevarer. En Del Mumier af Katte, Aber, Krokodiller og andre Dyr foruden en Mængde gode „Scarabæer“ laa ogsaa ved Siden af de store Gjenstande.

Ved samme Lejlighed har man ogsaa opdaget og hidbragt to interessante Sager fra en langt senere Periode. Først maa nævnes en udmærket vel konserveret Stele af Granit, 9 Fod lang, en Kopi af det navkundige Dekret af Kanopus, ogsaa kaldet Tavlen fra Tanis. Dekretet indeholder et Regulativ for Præsteskabet i Tanis fra Aar 238 f. Kr., og er affattet i tre Sprog. Kopien adskiller sig fra Originalen derved, at den demotiske Indskrift her findes nederst paa Tavlen, og at der øverst imellem den bevingede Solskive og Skriften findes

indhugget Portrætfigurer af de ptolemæiske Konger og Dronninger, f. Ex. Arsinoe, Berenice o. s. v. med deres respektive Navne og Cartoucher eller hver enkelt Konges specielle Haandsigil, som anbragtes paa alt, hvad der vedrørte ham. Den anden Gjenstand er en fem Fod høj Støtte af sort Basalt, forestillende en romersk Patricier; den skriver sig fra Romertiden og var defekt indtil for nylig, da hele den nederste Del fra midt paa Laarene manglede. Denne var før det heles Opdagelse af Fellaherne solgt til en Privatmand, der godhedsfuld har overladt Museet den for den rigtignok meget høje Indkjøbspris; men nu viser Kunstværket sig da ogsaa restavreret i sin Helhed.

Med Hensyn til Tilblivelsen af denne Ophobning i Thebens Klippenhule, ej synderligt langt fra de regelrette, særlig dertil indrettede Kongegrave er Forklaringen ikke vanskelig. Da Kambyses med sine Persere Aar 527 f. Kr. var trængt ind i Ægypten og strax havde ødelagt Memphis's Helligdomme og især Apis-Gravene, frygtede Ægypterne for, at en lignende Profanation skulde ske med Gravene for deres højtagede Konger, deres Histories Bærere. De skyndte sig derfor i Huj og Hast at tage Kongekisterne ud af de nu i Kongegravene fundne tomme Stensarkofager, og at skjule dem tilligemed alt, hvad de kunde sammenskrabe af Offergaver og Relikvier, i den mulig nærmeste Klippenhule, hvor de turde haabe, at Fjenden ikke vilde tænke paa at søge dem, og med det Forsæt engang, naar Nøden var til Ende, at bringe alt tilbage til det gamle Sted. Dette sidste Haab gik ikke i Opfyldelse; men just denne Omstændighed skyldes det, at, medens Ægyptens Oldtidsminder i Aartusender have været et Bytte for rovgjerrige og skaanselløse Fjender og i de senere Tider for begjærlige Samlere og Turister, ere disse Skatte fra Ægyptens mest glimrende Tid blevne bevarede i Jordens Skjød for nu at blive deres eget Lands Ejendom til de sildigste Tider. Rhameses den anden og de andre store Konger skulle fremdeles hvile i deres eget Lands Jordbund.

Det er jo tilvisse overordentligt interressant at vandre omkring f. Ex. i Neapels herlige Museum, hvor man ser en Vrimmel af Sager, der skriver sig fra Pompeji og Herculanium; men jeg kan ikke nægte, at Beskuelsen af Bulak-Museet og især af det sidste Fund deri har grebet mig langt mere. Hvad er det nemlig for Navne, som knytte sig til Fundene i Pompeji og Herculanium? Kun Navne paa Personer, der ere mere eller mindre ukjendte. Her i Ægypten er det derimod Navne paa Mænd og Kvinder, der have spillet en stor Rolle i Verden, og man træffer ikke alene Navnene paa dem, men ogsaa Ligene af dem, vel bevarede i mange, mange Aarhundreder. —

Vor Tid er, skjønt man let kan være tilbøjelig til at regne den for meget fremskreden, kun en Begyndelse til Undersøgelser i mangfoldig Retning, og det Udslag, som man en Gang vil opnaa, naar man f. Ex. faar læst de Masser af Indskrifter, som findes i Ægypten paa Papyrus-

Ruller, paa Klippevæggenes Sider o. s. v., vil blive umaadelig stort. Det Fund, som jeg har været saa lykkelig at gennemse, vil altid staa som noget af det interessanteste af alt det interessante, der nogen Sinde vil være os leveret fra Ægyptens Oldtid.

En Udflugt til Tunis,

Af Kand. F. Larsen.

I en Tid, da hele Verdens Opmærksomhed er henvendt paa den lille, halvt suveræne Stat ved Afrikas Nordkyst, vil det mulig ikke være uvelkomment at læse nogle Rejseindtryk, som jeg modtog i forrige Aar, da jeg opholdt mig 5 Dage i Byen Tunis sammen med en Familie, hos hvem jeg havde en Ansættelse. At komme til Tunis er jo det samme som at komme til Østerland; man ser dér den samme Blanding af Racer som i en stor Del af Østerland, og Muhamedanismen saa vel som Barbariet give hele Byen sit hestemte Præg. Og det er tilmed saa let at komme ind i hele dette østerlandske Liv, som findes i Tunis. Fra Genova eller Livorno, fra Neapel, fra Messina, fra Palermo, ja! selv fra Marseille gaar der stadig Dampskibe dertil, og fra Marsala, hvor jeg gik om Bord, har man ikke en Gang en Dagstur til Tunis.

Naar man ser paa Kaartet, finder man, at Hovedstaden i Regentskabet ligger halvanden Mil fjæret fra

Situationskaart over Egnen ved Tunis.

den aabne Kyst, i det den har sin Plads paa en Tange, der adskiller to Søer, hvoraf den yderste staa i direkte Forbindelse med Havet og har salt Vand; denne yderste Sø eller rettere dette „Nor“ hedder el Bahira, og den anden Sebsja el Sedjumi. Helt ude ved Ky-

sten ligger *Goletta*, en lille By paa 3500 Indbyggere. Den er Havnstaden for Tunis og udmærker sig ved sin behagelige Temperatur om Sommeren. Imedens nemlig Termometret i Byen Tunis mangan Gang stiger til 36° C. (29° R.), er det en Sjældenhed, at det i *Goletta* naar 30° C. Om Vinteren synker det i *Goletta* ligesom i Tunis ned til en halv Sues Grader. Paa Grund af den ringere Varme er *Goletta* Sommeropholdsstedet for mange Tunesere, og den nuværende Bej opholder sig gjerne her fra Maj til September. Som man véd, regnes det ikke for passende, at Bejen beboer det samme Sommerpalads som nogen af hans Forgængere, og paa denne Maade kan man let forklare, hvorfor hans Palads her ikke er saa solidt, som vi ere vant til at se i Evropa. Naar Bejen opholder sig i *Goletta*, følge hans Ministre og andre høje Embedsmænd med ham, og de have derfor Villaaer i denne lille By. I tidligere Dage har el Bahira udeu Tvivl været meget dybere; men nu til Dags er den paa de dybeste Steder kun 2—3 Alen dyb, og den besøjes kun af smaa Baade. Det er meget interessant at se det Fugleliv, som viser sig paa og ved den; Masser af Flamingoer staa opstillede som Soldater i Række langs dens Bredder, Maager og Aalekrager i Dusinvis flyve stadig omkring paa den, og det vrimler af vilde Duer langs Kysten. De mange Sommergjæster i *Goletta* bruge derfor ikke alene Badene der, men de glæde sig ogsaa over den prægtige Jagt paa Søen.

Naar man med Dampskibet nærmer sig *Goletta*, aabner der sig et herligt Billede, og man ser paa den østlige Side stejle, nøgne Fjælde, som gaa helt ud til Havet. Efter at Dampskibet har kastet Anker, kommer der en Officér, som har med Sundhedstilstanden at gjøre, og naar han er bleven tilfredsstillet, og naar man med Baade er kommen ind til Bredden, vrimler det af Arabere og Negre, som ville transportere Tøjet. Alt gaar her lige saa let som f. Ex. i Italien, og man er her udsat for de